

Частка першая. СТАРЫ ПІРАТ

РАЗДЗЕЛ I. Стары марскі пёс у карчме «Адмірал Бенбоў»

Сквайр¹ Трэлані, доктар Ліўсі ды іншыя джэнтльмены папрасілі мяне напісаць падрабязную гісторыю нашага падарожжа на Востраў Скарбаў, ад самага пачатку да канца, не ўтойваючы нічога, апроч месцазнаходжання вострава, адкрыць якое яшчэ нельга, бо там дагэтуль захоўваецца так і не вывезеная намі вялікая частка скарбаў. І вось нарэшце, у 17-ым годзе ад нараджэння Хрыстова, бяруся я за пяро і згадваю той дзень, калі ў бацькавай карчме «Адмірал Бенбоў»² знайшоў сабе прытулак стары загарэлы марак з шаблевым шнарам на шчацэ.

Я памятаю, быццам гэта было ўчора, як, цяжка ступаючы, дайшоў ён да нашых дзвярэй, як везлі за ім на каламажцы ягоны марацкі куфар. Быў гэта высокі, дужы, грузны, цёмны з твару мужчына. Над каўняром ягонага зашмальцаванага сіняга каптана тырчала набракая дзёгцем коска. Рукі ў яго былі шурпатыя і рубчастыя, пазнопці – чорныя, паламаныя, а памянёны ўжо шнар на шчацэ – бруднаватага барвова-бялёсага колеру. Памятаю, як незнаёмец, пасвістваючы, агледзеў нашую бухту дый загарланіў раптам старую матроскую песню, якую пасля гэтак часта спяваў:

Пятнаццаць чалавек на куфры мерцвяка – Ё-го-го, і бутэлька рому!

Старэчы ягоны голас быў брынклівы, вісклівы – рыпеў, усё роўна як рычаг кабестана³.

Потым марак пастукаў кульбаю ў нашыя дзверы – зноў

уражанне было такое, што ў ягоных руках быў нейкі карабельны рычаг. Калі бацька выйшаў, незнаёмец груба запатрабаваў шклянку рому. Атрымаўшы яе, ён стаў павольна, з выглядам знаўцы, смакаваць кожны глыток, паглядваючы то на скалы, то на шыльду над дзвярыма нашай карчмы.

— Зручная бухта, — сказаў ён нарэшце. — Неблагое месца для карчмы. Шмат народу, прыяцель?

Бацька адказаў, што, на жаль, народу якраз небагата.

— Ну што ж, — сказаў марак, — гэтая каюта акурат для мяне. Гэй, хлопец! — крыкнуў ён чалавеку з каламажкаю. — Каці сюды ды памажы ўцягнуць мой куфар... Я пажыву тут трохі, — зноў павярнуўся ён тварам да нас. — Чалавек я просты. Ром, вяндрліна і яешня — вось і ўсё, што мне трэба. Ды яшчэ вунь тая скала, з якой відаць караблі ў моры... Як мяне зваць? Можаче зваць мяне капітанам... Бачу, бачу, чаго вы хочаце!

Ён кінуў на ганак тры ці чатыры залатыя манеты.

— Калі я іх пражыву, можаце прыйсці і сказаць, — дадаў ён, сурова, па-начальніцку, зірнуўшы на бацьку.

І праўда, хоць вопратка ў незнаёмца была непрыглядная, а мова грубая, ён не выдаваў на звычайнага матроса. Хутчэй за ўсё ён быў падобны да штурмана ці шкіпера, які прызвычайіўся камандаваць і мог лёгка даць волю свайму кулаку. Чалавек з каламажкаю распавёў нам, што марак прыбыў учора раніцаю на паштовых у «Гатэль караля Георга» і распытваў там пра ўсе заезныя дамы на ўзбярэжжы. Калі яму пахвалілі нашую карчму і казалі, што яна месціцца наводшыбе, ён вырашыў спыніцца ў нас. Гэта было ўсё, што ўдалося нам даведацца пра новага пастаяльца.

Капітан — так мы і сталі яго зваць — быў чалавек маўклівы. Блукаў днямі вакол бухты або ўзбіраўся на скалы з меднай падзорнай трубою. Вечарамі ж сядзеў у гасцёўні, у самым куце ля агню, і піў слаба разбаўлены ром. Ніколі не адказваў, калі з ім пачыналі гаварыць. Адно паглядзіць люта на чалавека ды засвішча носам, усё роўна як карабельная сірэна ў тумане. Неўзабаве і мы, і нашыя наведнікі навучыліся не зважаць на яго. Кожнага дня, вярнуўшыся са шпацыру, ён распытваў, ці не праходзілі па нашай дарозе якія-небудзь маракі. Спачатку мы думалі, што яму не хапае кампаніі флорычных людзей, але ўрэшце пачалі разумець, што ён, наадварот, жадае быць як мага далей ад іх. Калі які-небудзь марак, дабіраючыся па ўзбярэжнай дарозе да Брыстоля, спыняўся ў «Адмірале Бенбоў», капітан спачатку разглядваў яго з-за дзвярное заслоны і толькі потым выходзіў у гасцёўню, непрыкметны, як мыш.

Я ведаў, чаму капітан так паводзіць сябе, бо ён сам прызнаўся мне, з кім не хацеў бы сустрэцца. Аднаго разу ён адвёў мяне ўбок і паабяцаў плаціць мне ў першы дзень кожнага месяца па чатыры срэбраныя пенсы, калі я буду «пільна-пільна сачыць, ці не з’явіцца дзе паблізу марак на адной назе», і адразу ж паведамлю яму, як толькі ўбачу такога. Калі пачынаўся месяц і я напамінаў яму пра абяцаныя грошы, ён адно соп, люта паглядваючы на мяне. Ды толькі праз тыдзень усё роўна, адумаўшыся, даваў мне чатыры пенсы і зноў загадваў «не прапусціць марака на адной назе».

Гэты аднаногі марак не выходзіў у мяне з галавы. Ён не пакідаў мяне ў спакоі нават у сне. Бурнымі начамі, калі вецер біў у сцены нашага дома, а ў бухце, дасягаючы верхніх скал, роў прыбой, якім мне толькі не сніўся гэты аднаногі — я

перабачыў тысячу страшных, як чорт, маракоў. Нага ў яго была адрэзана то да калена, то да самага сцягна. Часам ён здаваўся мне пачвараю, у якой адна-адзіная нага расце з жывата. На гэтай адной назе ён ганяўся за мною, пераскокваючы цераз платы і канавы. Дорага каштавалі мне мае чатыры штомесячныя пенсы: платаю за іх былі начныя кашмары.

Ды які б страшны ні быў для мяне аднаногі марак, самага капітана я баяўся нашмат менш, чым усе іншыя людзі, што бывалі ў нас у карчме. У некаторыя вечары ён выпіваў столькі рому, што галава ў яго ішла ходырам, і тады ён падоўгу сядзеў у гасцёўні і спяваў свае старадаўнія дзікія, жорсткія марацкія песні, ні на кога не звяртаючы ўвагі. Здаралася і так, што ён запрашаў наведнікаў да свайго стала і, запатрабаваўшы ўсім рому, прымушаў бедных людзей, што дрыжалі ад спалоху, слухаць ягоныя аповяды пра марацкія прыгоды або падпяваць яму хорам. Сцены нашага дома сатрасаліся тады ад «ё-го-го, і бутэлька рому», бо ўсе запрошаныя стараліся перакрычаць адзін аднаго: кожны баяўся, што капітан застанецца незадаволены ім. У такім стане ён быў асабліва страшны: то стукаў кулаком па стале, патрабуючы раптам, каб усе змоўклі, то раз'юшваўся, калі ў яго пра што-небудзь пыталіся ці, наадварот, ні пра што не пыталіся, — яму ўсё здавалася, што яго няўважліва слухаюць. І ніхто не мог выйсці з карчмы да тае пары, пакуль ён не пасунецца, перапіўшыся, зусім ужо сонны, да свайго ложка.

Але яшчэ больш, чым ён сам, палохалі людзей ягоныя аповяды, жудасныя гісторыі пра шыбеніцы, «шпацыр па дошчы»⁴, штормы, пра далёкія астравы ў Новым Свеце з іхнімі разбойніцкімі гнёздамі і пра пірацкія геройствы.

Мяркуючы па гэтых аповядках, жыццё ягонае прайшло сярод самых адчайных гіцляў, якіх сцярпеў калі-небудзь на моры бог. І лаянка, якой ён густа прыпраўляў свае гісторыі, бянтэжыла нашых прастадушных вяскоўцаў не менш чым нечуванья злачынствы, удзельнікам і сведкам якіх ён быў.

Бацька ўсё трывожыўся, што мы застанемся ўрэшце ні з чым, бо страцім усіх наведнікаў: хто захоча хадзіць да нас, каб калаціцца ўвесь час ад жаху? Аднак я мяркую, капітанава прысутнасць была хутчэй карысная нам. Людзі, вядома, баяліся нашага пастаяльца, ды ўжо назаўтра пасля перажытага страху іх зноў цягнула да старога марака: ён прынёс з сабою ў нашае ціхае вясковае жыццё нейкую прыемную трывогу. Сярод маладзейшых знайшліся нават і такія, што захапляліся ім. «Сапраўдны марскі воўк, наскрозь прасолены морам», — казалі яны з павагаю. На іхнюю думку, дык менавіта такія людзі, як наш капітан, і зрабілі Англію ўладальніцаю мораў.

Але, з другога боку, мы сапраўды цярпелі праз яго страты. Праходзілі тыдзень за тыднем, месяц за месяцам, грошы, якія ён заплаціў нам, даўно ўжо былі выдаткаваныя, больш ён не даваў, а ў бацькі не хапала смеласці запатрабаваць іх. Варта было яму адно заікнуцца аб плаце, як капітан пачынаў сапці, пасля рыкаць, і бедны бацька выбягаў у спалоху з пакоя. Бачыў я, як пасля такіх сутычак ён ламаў сабе з адчаю рукі, і не сумняваюся, што ўсе гэтыя трывогі і страх, у якім ён пастаянна жыў, дужа паскорылі ягонае заўчаснае самотнае скананне.

За ўвесь час, які ён жыў у нас, капітан ні разу не пераадзеўся, хіба што змяніў панчохі, якія набыў у вулічнага гандляра — той завітаў неяк у нашую карчму. Адзін край

ягонага капелюша абвіс, але капітан не зважаў на гэта, хоць пры моцным ветры хадзіць у такім капелюшы было вельмі нязручна. Памятаю, які падраны быў у яго каптан: колькі ён ні латаў яго наverse, у сваім пакоі, каптан усё роўна ператварыўся ўрэшце ў рыззё. Ніякіх лістоў наш пастаялец ніколі не пісаў і ні ад кога іх не атрымліваў. Ніколі ні з кім, паўтараю, не заговорваў, хіба што калі быў зусім п'яны. І ніхто з нас не бачыў, каб ён адчыняў хоць калі-небудзь свой куфар.

Адзін-адзінюткі раз капітану насмеліліся запырэчыць, і то здарылася гэта ў апошнія дні, калі мой няшчасны бацька быў ужо пры смерці.

Неяк увечары да бацькі прыйшоў доктар Ліўсі. Ён агледзеў хворага, наспех з'еў абед, якім пачаставала яго маці, і прайшоў у гасцёўню выкурыць люльку, чакаючы, пакуль яму прывядуць каня. Конь застаўся ў селішчы, бо канюшні ў старым «Бенбоў» не было. Правёў доктара ў гасцёўню я і памятаю, як кінулася мне ў вочы ягоная непадобнасць да нашых наведнікаў — нязграбных вясковых гуляк. Модна адзеты, у беласнежным парьку, чарнавокі, з выдатнымі манерамі джэнтльмен, ён неяк асабліва адцяняў нашае пудзіла — бруднага, азьзлага, змрочнага пірата, які насцябаўся таго дня рому і сядзеў цяпер, наваліўшыся локцямі на стол.

Раптам капітан зароў сваё вечнае:

Пятнаццаць чалавек на кufры мерцвяка — Ё-го-го, і бутэлька рому!

Пі, і даканае цябе д'ябла рука — Ё-го-го, і бутэлька рому!

Дарэчы, у той час я думаў, што «куфар мерцвяка» — гэта той самы куфар, што стаяў наverse, у капітанавым пакоі. У

маіх страшных снах я часта бачыў гэты куфар разам з аднаногім мараком. Але спакваля мы да таго прызвычайліся да гэтае песні, што перасталі зусім зважаць на яе. Тым вечарам яна была навіною толькі для доктара і, як я заўважыў, не выклікала ў яго прыемнага ўражання. Ён якраз загаварыў са старым садоўнікам Тэйларам пра новы спосаб лячэння рэўматызму і, збянтэжаны дзікім ровам, перш чым распачаць гутарку, з гідкасцю паглядзеў на п'яніцу. Капітан тым часам, разгарачыўшыся, ударыў кулаком па стале. Гэта азначала, што ён патрабуе цішыні.

Усе ўмоманг змоўклі, адзін толькі доктар спакойна працягваў сваю дабрадушную размову, часта пыхкаючы люлькаю. Капітан працяў яго сваім лютым позіркам, пасля зноў ударыў кулаком па стале, пачакаўшы трохі, глянуў на доктара яшчэ больш люта і ўрэшце зароў, непрыстойна лаючыся:

Гэй, там, на палубе, маўчаць!

— Гэта вы мне, сэр? — спытаўся доктар.

— А каму ж? — зноў вылаяўся капітан.

— У такім разе, сэр, скажу вам адно, — адказаў доктар, — калі вы не кінеце гэтак піць, дык хутка пазбавіце свет ад аднаго з самых агідных нягоднікаў!

Капітан ашалеў ад злосці: ускочыў, выхапіў з кішэні і адкрыў свой матроскі складны нож. Правёўшы лязом па сваёй далоні, ён прахрыпеў, што ўгоніць нож праз доктара ў сцяну.

Доктар нават не зварухнуўся. І павярнуцца да капітана не падумаў, загаварыў з ім цераз плячо, тым самым голасам, што і раней — можа, трохі гучней, каб усе маглі чуць яго, але спакойна і цвёрда:

— Калі вы зараз жа не схаваеце нож у кішэню, я клянуся

сваім гонарам, вас павесяць пасля бліжэйшай сесіі нашага раз'язнога суда.

Капітан утупіўся ў доктара вачыма, але неўзабаве здаўся – схаваў нож і апусціўся на крэсла, як пабіты сабака, адно прабурчаў нешта.

– А зараз, сэр, – дадаў доктар, – раз ужо мне стала вядома, што ў маёй акрузе пасяліўся такі чалавек, як вы, я ўстанаўліваю за вамі самы пільны нагляд – і ўдзень і ўначы. Я тут не толькі доктар, але і суддзя. І калі да мяне дойдзе якаясьці скарга, хоць бы на тое, што вы некаму нагрубілі, я прыму самыя рашучыя меры, каб вам было вынесена заслужанае пакаранне. Я словамі на вецер не кідаюся.

Неўзабаве доктару падалі каня, і ён паехаў. Але капітан увесь вечар быў спакойны і ціхі і заставаўся такі яшчэ шмат вечароў.

РАЗДЗЕЛ II. Чорны Пёс з'яўляецца і знікае

Неўзабаве здарылася першая з тых загадкавых падзей, дзякуючы якой мы пазбавіліся нарэшце ад капітана. Але ж не пазбавіліся, як вы самі ўбачыце, ад ягонае спадчыны.

Стаяла сцюдзёная зіма з доўгімі траскучымі маразамі і бурнымі вятрамі. Ужо было відаць, што мой няшчасны бацька наўрад ці прычакаецца вясны. З кожным днём яму рабілася ўсё горш, упраўляцца з карчмою даводзілася мне і маці. Спраў у нас было не абабрацца, і мы амаль ужо не зважалі на нашага непрыемнага пастаяльца.

Была студзенская халодная раніца. Бухта ажно пасівела ад намаразі. Невялікія хвалі лашчэлі прыбярэжнае каменне. Сонца яшчэ не паспела ўзысці, адно кранула сваімі промнямі

верхавіны скал і марскую далячынь. Але капітан пайшоў ужо на свой шпацыр: сёння ён прачнуўся раней звычайнага. Пад шырокімі крысамі ягонага падранага сніга каптана калыхаўся танюткі корцік, пад пахаю была падзорная труба. Капялюш ён ссунуў на патыліцу. Памятаю, з ягонага рота ішла і клубілася, бы дым, пара. Я чуў, як злосна ён чмыхаў, агінаючы вялікую скалу, — напэўна, усё яшчэ не мог забыцца на сваю сутычку з доктарам Ліўсі.

Маці была наверху, у бацькі, а я накрываў стол капітану на сняданак. Раптам дзверы карчмы адчыніліся, і ў гасцёўню ўвайшоў зусім незнаёмы мне чалавек.

У яго быў бледны твар, які блішчаў, быццам выпацканы салам. На левай руцэ ў яго не хапала двух пальцаў. І хоць на поясе ў чалавека і вісеў корцік, выгляд у яго быў не надта ваяўнічы. Я заўсёды пільна сачыў за кожным маракom, на адной назе ён быў ці на дзвюх, і незнаёмец дужа мяне збянтэжыў сваім раптоўным з’яўленнем. На флoцкага чалавека гoсць быў не вельмі падобны, і ўсё ж такі нешта ў ім падказвала мне, што ён — марак.

Я спытаўся, чаго ён хоча, і ён папрасіў рому. Я памкнуўся быў выйсці з пакоя, каб прынесці рому, але незнаёмец, сеўшы за стол, паклікаў мяне.

— Хадзі сюды, сыноч, — сказаў ён, як толькі я спыніўся. — Падыдзі бліжэй.

Я ступіў крок.

— Гэты стол накрывы для майго таварыша, штурмана Білі? — спытаўся ён. На твары ў яго было нешта падобнае на ўсмешку.

Я адказаў, што не ведаю ніякага штурмана Білі і што стол накрывы для нашага пастаяльца, якога мы ўсе завём

капітанам.

— Ну што ж, — сказаў ён, — майго прыяцеля, штурмана Білі, можна называць і капітанам. Гэта справы не мяняе. У яго шнар на правай шчацэ, і ён вельмі пачцівы, асабліва калі вып'е. Вось ён які, мой штурман Білі. Заўважым, што і ў вашага капітана шнар на шчацэ і якраз на правай. Дык вось, я хацеў бы даведацца, ці тут ён цяпер, у гэтым доме, мой прыяцель Білі?

Я адказаў, што ён пайшоў гуляць.

— А па якой дарозе, сыноч? Па якой дарозе пайшоў ён?

Я паказаў чалавеку скалу, на якой штодня бываў капітан, і сказаў, што ён хутка вернецца.

— А як хутка? — спытаўся госьць.

Я адказаў і на гэтае, і яшчэ на два-тры падобныя пытанні.

— Думаю, мой прыяцель Білі ўзрадуецца мне, як вышійцы, — сказаў нарэшце незнаёмец.

Аднак твар у яго пры гэтых словах быў пануры, і ў мяне былі ўсе падставы меркаваць, што сустрэча з нечаканым госьцем будзе капітану не дужа прыемным сюрпрызам. Але я адразу ж сказаў сабе, што гэта не мая справа, да таго ж цяжка было што-небудзь зрабіць пры такіх абставінах. Незнаёмец уважліва сачыў за дзвярыма, прыгаіўшыся ля ўвахода, нібыта кот, што пільнуе мыш. Я хацеў быў выйсці на двор, але ён адразу ж спыніў мяне. Паслухаўся я яго не з першага разу, і лаянка, якую я пачуў, была такая брыдка, што я павярнуўся і, убачыўшы яго скажоны лютасцю сальны твар, спалохана адскочыў назад. Але як толькі я вярнуўся, незнаёмец зноў загаманіў са мною па-ранейшаму — ці то лісліва, ці то насмешліва — і паляпаў мяне па плячы, сказаўшы, што я слаўны хлапчук і што ён адразу мяне ўпадабаў.

— Ведаеш, у мяне ёсць сыноч, — разгаварыўся госць, — дык вы падобныя як дзве кроплі вады. Ён — гонар майго бацькоўскага сэрца. Але для хлапчукоў галоўнае паслухмянасць. Паслухмянасць, сыноч. Вось калі б ты паплаваў з Білі, мне б не давялося аклікаць цябе два разы. Білі ніколі не паўтараў загадаў. Іх не трэба было паўтараць тым, хто плаваў з ім... А вось і ён, мой прыяцель Білі, з падзорнай трубою пад пахаю, блаславі яго бог, ён! Давай схаваемся за дзвярыма, сыноч, зробім Білі маленечкі сюрпрыз, блаславі яго бог, майго старога прыяцеля!

З гэтымі словамі ён загнаў мяне ў кут, за расчыненыя дзверы. Мне, як вы можаце здагадацца, стала страшна, асабліва калі я заўважыў, што незнаёмец сам баіцца сустрэчы з капітанам. Ён вызваліў рукаятку свайго корціка, выцягнуў яго трохі з ножнаў і ўвесь час рабіў нейкія дзіўныя рухі: можна было падумаць, што ён глыгаў нейкі кавалак і той захрас у яго ў горле.

Нарэшце ў пакой уваліўся капітан, бразнуў дзвярыма і, не глядзячы па баках, рушыў да стала, дзе яго чакала сяданне.

— Білі! — сказаў незнаёмец, стараючыся надаць свайму голасу смеласць і цвёрдасць.

Капітан імкліва азірнуўся і апынуўся акурат перад намі. Загар адразу ж нібыта сьшоў з ягонага твару, нос стаў сіні. У яго быў такі выгляд, быццам ён напаткаў раптам здань, або д'ябла, або яшчэ што-небудзь горшае, калі такое бывае, і, прызнаюся, мне стала яго шкада — такі ён быў цяпер стары і друзлы.

— Хадзі сюды, Білі... Ну няўжо ты не пазнаеш свайго старога карабельнага таварыша?.. Пазнаеш, Білі... — сказаў

незнаёмец.

Капітан разявіў рот, усё роўна як яму не хапала паветра.

— Чорны Пёс! — вымавіў ён нарэшце.

— А хто ж яшчэ? — сказаў незнаёмец, трохі падбадзёрыўшыся. — Чорны Пёс прыйшоў наведць свайго старога карабельнага таварыша, што жыве цяпер у «Адмірале Бенбоў». Ах, Білі, Білі, колькі ж часу мінула з тае пары, як я страціў два свае кіпцоры! — узяў ён сваю знявечаную руку.

— Ну добра, — сказаў капітан. — Ты высачыў мяне — я перад табою. Кажы, чаго прыйшоў.

— Пазнаю цябе, Білі, — адказаў Чорны Пёс. — Твая праўда, прыцель. Гэты слаўны хлапчук, які мне так спадабаўся, прынясе зараз мне шкляначку рому. Мы пасядзім з табою, калі хочаш, і пагамонім без хітрыкаў, па-простаму, як старыя карабельныя дружбакі.

Калі я вярнуўся з ромам, яны ўжо сядзелі за сталом, па адзін яго бок. Чорны Пёс сеў бліжэй да дзвярэй, на самым канцы лаўкі, і адным вокам пазіраў на свайго старога карабельнага дружбака, а другім — на дзверы.

Госць загадаў мне выйсці і пакінуць дзверы адчыненымі насцеж.

— Гэта каб ты, сыноч, не падглядваў у замочную адтуліну, — растлумачыў ён.

Я пакінуў іх удвух і вярнуўся да стойкі.

Яшчэ доўга я, як ні ўслухоўваўся, не чуў нічога, апроч невыразнага гоману. Але спакваля галасы гучнелі, і нарэшце мне ўдалося разабраць некалькі слоў, перш за ўсё капітанаву лаянку.

І вось раптам капітан закрычаў:

— Не, не, не! І досыць пра гэта!

І потым зноў:

— Калі справа дойдзе да шыбеніцы, дык няхай усе на ёй боўтаюцца!

Урэшце пачуўся страшэнны выбух лаянкі, лаўка і стол з грукатам перакуліліся на падлогу, бразнула сталь клінкоў, нехта ўскрыкнуў ад болю — і тут я ўбачыў, як Чорны Пёс што было сілы нёсся да дзвярэй. Капітан гнаўся за ім, іхнія корцікі былі аголеныя, у Чорнага Пса з левага пляча цякла кроў. Каля самых дзвярэй капітан замахнуўся корцікам, каб нанесці ўцекачу апошні, самы страшны ўдар, які, напэўна, рассек бы таго напалам, але корцік зачapaўся за нашу вялікую шылду, на якой і дагэтуль бачны ўнізе, на раме, ягоны след.

На тым бойка і скончылася. Выскачыўшы на дарогу, Чорны Пёс, нягледзячы на сваю рану, памчаўся з такой хуткасцю, што не прайшло і паўхвіліны, як ён знік за ўзгоркам. А капітан застыў — глядзеў на шылду, усё роўна як з'ехаў з глузду. Потым некалькі разоў правёў рукою па вачах і вярнуўся ў карчму.

— Джым, — загадаў ён, — рому!

Пры гэтых словах ён крху пахіснуўся і абапёрся рукою аб сцяну.

— Вы ранены? — усклікнуў я.

— Рому! — паўтарыў ён. — Мне трэба ўцякаць адсюль. Рому, рому!

Я пабег па ром, але быў такі ўсхваляваны, што разбіў шклянку і запэчкаў гразню кран ад бочкі. І пакуль прыводзіў усё ў парадак, раптам пачуў грукат у гасцёўні. Пабег туды і ўбачыў, што капітан ляжыць на падлозе. Тае самае хвіліны маці, устрывожаная пачутымі крыкамі і калатнечаю, спусцілася ўніз. Мы прыўзнялі ўдваіх галаву каштана. Ён

дыхаў вельмі гучна і цяжка. Вочы ў яго былі заплюшчаныя, твар пачырванеў.

— Божа мой, божа! — усклікнула маці. — Якая ганьба нашай карчме! І бацька хворы!

Нейкі час мы не ведалі, як дапамагчы капітану, і былі ўпэўненыя, што незнаёмец смяротна параніў яго. Я прынёс рому і паспрабаваў уліць яго капітану ў рот. Але ягоныя сківіцы былі сцятыя, усё роўна як жалезныя. На шчасце, тут расчыніліся дзверы і ўвайшоў доктар Ліўсі, які прыехаў наведць бацьку.

— Доктар! — закрычалі мы. — Што нам рабіць? Куды ён ранены?

— Ранены? Лухта! — сказаў доктар. — Ён такі ж ранены, як ты ці я. У яго ўдар, я яго папярэдзваў. Вы, місіс Хоўкінс, вяртайцеся да мужа і, калі можна, нічога яму не кажыце. А я паспрабую ўратаваць гэтае тройчы нікому не патрэбнае жьццё. Джым, прынясі мне тазік.

Калі я вярнуўся з тазам, доктар ужо закасаў у капітана рукаў і агаліў яго дужую мускулістую руку, усю ў татуіроўках. Паміж плячом і локцем сінелі надпісы: «На ўдачу», «Спадарожнага ветру» і «Хай спраўдзяцца мары Білі Бонса». Ля самага пляча была вытатуіравана шыбеніца, на якой матляўся чалавек. Татуіроўка, здалося мне, была зроблена з вялікім веданнем справы.

— Прароцкі малюнак, — заўважыў доктар. — А зараз, васпане Білі Боне, калі гэта вашае імя, мы паглядзім, якога колеру вашае кроў. Джым, — звярнуўся ён да мяне, — ты не баішся крыві?

— Не, сэр, — адказаў я.

— Выдатна, — сказаў доктар, — тады трымай тазік.

Ён узяў ланцэт і ўскрыў вену.

Шмат выцекла ў капітана крыві, перш чым ён расплюшчыў вочы і абвёў нас цьмяным позіркам. Спыраша ён пазнаў доктара і спахмурнеў, пасля заўважыў мяне і трохі супакоіўся. Затым раптам пачырванеў і, спрабуючы ўстаць, закрычаў:

– Дзе Чорны Пёс?

– Тут няма ніякага пса, апроч таго, што трызніцца вам, – сказаў доктар. – Вы пілі зашмат рому, і вось вас хапіў удар, як я папярэдзваў. А мне прыйшлося супраць майго жадання выцягваць вас з магілы. Ну, містэр Бонс...

– Я не Бонс, – перапыхіў капітан.

– Нічога, – сказаў доктар. – У мяне ёсць знаёмы пірат, якога завуць Бонсам, і я называю вас так дзеля сцісласці. Запамятайце добра, што я вам скажу: шклянка рому вас не заб’е, але калі вы вып’еце адну, вам захочацца яшчэ і яшчэ, і клянуся маім парыком, калі вы не кінеце піць, то хутка памрэце. Вы гэта разумееце? Вернецеся на неба, як сказана ў Бібліі. А цяпер паспрабуйце ўстаць. Я дапамагу вам дабрацца да ложка.

Мы ледзь уцягнулі капітана наверх і паклалі ў ложка. Ён быў амаль непрытомны.

– Дык памятайце, – сказаў доктар, – я кажу вам як ёсць: словы «ром» і «смерць» азначаюць для вас адно і тое ж.

Узяўшы мяне за руку, ён пайшоў да бацькі.

– Нічога страшнага, – сказаў ён, прычыніўшы дзверы. – Я выпусціў з яго столькі крыві, што ён супакоіцца надоўга. Праваляецца тыдзень у ложку, а гэта карысна і яму і вам. Але другога ўдару яму ўжо не перажыць.

РАЗДЗЕЛ Ш. Чорная метка

Апоўдні я зайшоў да капітана з халодным напоем і лекамі. Ён ляжаў у той самай паставе, у якой мы яго пакінулі, хіба што пасунуўся трохі вышэй. Ён здаўся мне вельмі слабым і адначасна ўзбуджаным.

— Джым, — сказаў ён, — ты адзін тут чаго-небудзь варты. Ты ведаеш: я заўсёды быў добры з табою. Кожны месяц я даваў табе чатыры срэбраныя пенсы. А цяпер ты бачыш, мой добры малец, мне блага і нікому я не патрэбны. Джым, ты прынясеш мне шкляначку рому, га?

— Доктар... — пачаў быў я.

Але ён пачаў лаяць доктара — слабым голасам, аднак, сярдзітым.

— Усе гэтыя лекары — швабры, — сказаў ён. — А ваш тутэйшы — ну што, што разумее ён у мараках? Я бываў у такіх мясцінах, дзе горача, як у кіпені, дзе людзі так і падалі ад «Жоўтага Джэка»⁵, а землятрусы гоідалі сушу, як марскую хвалю. Што твой доктар ведае пра такія мясціны? А я жыў там толькі ромам. Ромам! Ром быў мне і мясам, і вадою, і жонкаю, і сябрам. І калі я зараз не вып'ю рому, дык буду як стары карабель, выкінуты на бераг штормам, і мая кроў будзе на табе, Джым, і на гэтай швабры, на доктары.

І ён стаў брыдка лаяцца.

— Паглядзі, Джым, як дрыжаць мае рукі, — перастаўшы бэспіць доктара, стаў жаліцца ён. — Я не магу суняць іх. У мяне сёння аніводнай кроплі ў роце не было. Гэты доктар — дурань, я табе праўду кажу. Калі я не глытну рому, Джым, мне будуць мроіцца прывіды. Сее-тое я ўжо бачыў, дальбог. Я бачыў старога Флінта, вунь там, у куце, у цябе за спінаю —

бачыў ясна-ясна, як жывога. А калі мне мрояцца прывіды, я раблюся падобны да звера, чаго толькі не магу тады нарабіць! Твой доктар сам сказаў, што адна шклянка мяне не заб'е. Я дам табе залатую гінею за адну шклянку, Джым.

Ён клянчыў усё больш настойліва і гэтак разышоўся, што я спалохаўся за бацьку: яму ў той дзень было асабліва блага і нельга было, каб ён хваляваўся. Да таго ж мяне падтрымлівалі доктаравы словы, што адна шклянка рому капітана не заб'е.

— Не трэба мне вашых грошай, — адказаў я: капітанавы прапанова — гінея⁶ за шкляначку — абразіла мяне. — Заплаціце лепш тое, што вінныя бацьку. Я прынясу вам шклянку рому, але больш і не прасіце.

Калі я прынёс ром, ён схапіў шклянку і адразу ж прагна вышпў да дна.

— Мне адразу ж стала лепей, Джым, — сказаў ён. — Паслухай, доктар не казаў, колькі мне ляжаць у гэтай бярлозе?

— Прынамсі, тыдзень, — сказаў я.

— Тыдзень! — усклікнуў каштан. — Пракляцце... Гэта немагчыма: яны паспеюць перадаць мне чорную метку. Яны ўжо пранюхалі, дзе я, гэтыя нікчэмныя людзі — свайго не змаглі зберагчы, дык цяпер на чужое квапяцца. Хіба гэтак робяць сапраўдныя маракі? Вось я: чалавек ашчадны, ніколі не раскідваўся грашымі і не збіраюся страчваць тое, што сам нажыў. Я зноў абвяду іх вакол пальца — я іх не баюся. Адчалю ад гэтага рыфа, і яны зноў застануцца з носам.

Гаворачы, ён стаў прыўзнямацца, абавіраючыся на маё плячо, так што я ледзь не закрычаў ад болю. Ягонныя ногі цяжка, бы калоды, апусціліся на падлогу. І голас у яго быў

вельмі слабы. Цяжка было паверыць, што ён зможа хутка ачуныць, каб здзейсніць задуманае.

Сеўшы, каштан доўга не мог выгаварыць ні слова.

— Даканаў мяне гэты доктар, — нарэшце прамармытаў ён. — У вушах так і звініць. Дапамажы мне легчы...

Але не паспеў я працягнуць да яго руку, як ён зноў упаў у ложка і надоўга замаўчаў.

— Джым, — спытаўся ён нарэшце, — ты бачыў сёння таго марака?

— Чорнага Пса? — перапытаў я.

— Ага, сыноч, Чорнага Пса, — узіраўся ў мяне капітан.

Я адказаў, што нікога чужога паблізу не было.

— Ён благі чалавек, — зноў загаварыў капітан, — але тыя людзі, што паслалі яго, яшчэ горшыя. Слухай: калі мне не ўдасца выбрацца адсюль і яны ўсунуць мне чорную метку, ведай, што ім патрэбны мой куфар. Тады сядай на каня — ты ж можаш ездзіць вярхом, ці ж не так? — тады сядай на каня і скачы да... А, цяпер мне ўжо ўсё роўна, скачы хоць да гэтай швабры, да доктара, і скажы яму, каб ён свіснуў усіх матросаў на палубу — усякіх там прысяжных і суддзяў — і накрый бы маіх гасцей на борце «Адмірала Бенбоў», усю Флінтаву хеўру, усіх да аднаго, колькі іх яшчэ засталася ў жывых. Я быў у Флінта першым штурманам, так, першым штурманам, і я адзін ведаю, дзе знаходзіцца тое месца. Ён сам мне ўсё перадаў, калі ў Саване⁷ ляжаў пры смерці, як цяпер вось я, ты сам бачыш... Але ты нічога не рабі, пакуль яны не прышлюць мне чорную метку ці пакуль ты зноў не ўбачыш Чорнага Пса або аднаногага марака. Яго, Джым, сцеражыся больш за ўсіх астатніх.

— А што гэта за чорная метка, капітан? — спытаўся я.

– Гэта выклік, хлопец. Запрашэнне паўстаць перад іхнім судом. Калі яны прышлюць, я табе скажу. Ты толькі ўпільнуй іх, Джым, і я раздзялю з табою ўсё папалам, слова гонару.

Ён пачаў загаворвацца, голас у яго слабеў. Я даў яму лекі, і ён прыняў іх, сказаўшы:

– Калі і меў які-небудзь марак патрэбу ў леках, дык гэта я.

Нарэшце ён заснуў, усё роўна як праваліўся ў сон, і я пакінуў яго аднаго.

Што б я рабіў, калі б усё ішло добра, не ведаю. Напэўна, расказаў бы пра ўсё доктару, бо страшэнна баяўся: раптам капітан пашкадуе, што адкрыўся, і прыкончыць мяне?.. Але здарылася так, што гэтым вечарам раптоўна памёр мой бедны бацька, і мы забыліся на ўсё астатняе. Мяне апанавалі нашае гора, наведванні суседзяў, пахаванне, гаспадарчы клопат, так што не было калі ні думаць пра капітана, ні баяцца яго.

Назаўтра ўранку ён сьшоў уніз, нібыта і не быў хворы. Еў у звычайны свой час, але без усякага апетыту, і, баюся, выпіў лішняе, бо сам частаваўся ля стойкі. Ён пырхаў і соп так сярдзіта, што ніхто не насмеліўся спыніць яго. Увечары напярэдадні пахавання ён быў, як звычайна, п'яны. Гідка было чуць ягоную дзікую пірацкую песню ў нашым самотным доме. Але ён быў вельмі слабы, і мы баяліся, што ён можа памерці, – доктар быў у аднаго хворага за шмат міль адсюль, пасля смерці бацькі ён ні разу не завітваў да нас.

Капітан не толькі не папраўляўся, але яшчэ больш занядужваў. Праз сілу выходзіў да лесвіцы і, хістаючыся, чыкільгаў да стойкі і назад. Часам ён высоўваў нос за дзверы – падыхаць морам, але хапаўся пры гэтым за сцяну. Дыхаў ён цяжка і хутка, як чалавек, што ўзбіраецца на крутую гару.

Ён больш не загаворваў са мною і, напэўна, забыўся на сваё нядаўняе прызнанне, але стаў, нягледзячы на сваю слабасць, яшчэ больш нястрыманы і раздражнёны. Напіваючыся, ён выцягваў корцік і клаў яго перад сабою на стол. Апанаваны сваімі думкамі і трызненнямі, ён амаль не заўважаў людзей. Аднаго разу – мы дужа здзівіліся – ён стаў лагодна насвістваць нейкую вясковую любоўную песеньку, якую, мабыць, спяваў юнаком, да таго як адправіўся ў мора.

Такія вось былі ў доме справы, калі назаўтра пасля пахавання – дзень быў пахмурны, туманны і марозны – гадзіны ў тры апоўдні я выйшаў на ганак. Я ўсё думаў і думаў пра бацьку.

І тут я ўбачыў на дарозе чалавека. Напэўна, гэта быў сляпы, бо ішоў ён вельмі павольна і намацаваў кульбаю дарогу, а над ягонымі вачыма і носам вісеў зялёны шчыгток. Згорблены праз старасць або хваробу, чалавек быў захутаны ў ірваны, падраны матроскі плашч з капюшонам – вопратка хавала абыры ягонага цела. Ніколі ў жыцці я не бачыў такога страшыдлы. Ён спыніўся непадалёк ад мяне і гучна прамовіў – нараспеў, гугнявым голасам, невядома да каго звяртаючыся:

– Ці не скажа які-небудзь дабрадзеі беднаму сляпому, які страціў зрок, можна абараняючы сваю бацькаўшчыну, Англію, няхай бласлаўляе бог караля Георга, куды я трапіў?

– Вы непадалёк ад карчмы «Адмірал Бенбоў», у бухце Чорнага Пагорка, добры чалавек, – сказаў я.

– Я чую голас, – сказаў стары, – малады голас. Дай мне руку, добры юнак, і правядзі мяне ў карчму.

Я працягнуў яму руку, і гэтая жудасная бязвокая істота, з такім ліслівым голасам, схпіла яе, нібыта абцугамі. Я так спалохаўся, што хацеў уцячы, але сляпы ўмомант прыцягнуў